

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСШЕВЧЕНКА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ, МАКРО- І МІКРОЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Економічна теорія бюрократії

студента 2-го курсу ОС «Магістр»
денної форми навчання
спеціальності 051 «Економіка»
освітньо-наукової програми
«Економіка та економічна політика»
Будзінського Олександра Ігоровича

Науковий керівник: д.е.н., проф.
Гражевська Надія Іванівна

Роботу допущено до захисту в Екзаменаційній комісії рішенням кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки від «6» травня 2022 р., протокол № 9

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Висновки до розділу I. СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ БЮРОКРАТІЇ	7
1.1. Історичні умови формування та сутність бюрократії як складової економічної системи суспільства.....	7
1.2. Становлення економічної теорії бюрократії.....	10
Висновки до розділу II. РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ БЮРОКРАТІЇ	15
2.1. Теоретико-методологічні здобутки інституціоналізму в дослідженні бюрократії.....	15
2.2. Поведінкові моделі бюрократії В. Нісканена та П. Данліві	18
Висновки до розділу III. МОДЕЛІ БЮРОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ ТА НАПРЯМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	23
3.1. Порівняльний аналіз моделей бюрократичного устрою.....	23
3.2. Основні шляхи та засоби дебюрократизації економіки	26
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Однією із атрибутівних якостей держави є розподіл влади та делегування владних повноважень відповідним органам, що функціонують у визначених законодавством межах. При цьому глобальні виклики сучасності висувають нові вимоги до підвищення ефективності їхньої діяльності. Відтак актуалізується проблематика реформування системи державного управління в т. ч шляхом вдосконалення роботи бюрократичного апарату як невід'ємної складової системи державного управління. Аналіз передумов формування та еволюції економічної теорії бюрократії на окремих етапах історичного розвитку суспільства, принципів, покладених в основу її функціонування та розвитку, є необхідною передумовою розробки та реалізації дієвих механізмів ефективною економічної політики. Результати дослідження з вказаної проблематики мають важливе науково-практичне значення для подальшого вдосконалення функціонування органів державної влади, зниження негативних ефектів використання бюрократичних засад управління, компаративного аналізу моделей бюрократичного устрою з метою виявлення їхніх переваг і обмежень та обґрунтування напрямів дебюрократизації національної економіки.

Як відомо, феномен державної бюрократії як особливої категорії професіоналів, зайнятих у сфері державного управління, виокремився в предмет цілеспрямованого наукового осмислення наприкінці XIX ст. Водночас XX ст. ознаменувалось багатоаспектним та комплексним дослідженням проблем місця та ролі бюрократії в соціальній структурі суспільства, а також закономірностей та парадоксів роботи бюрократичного апарату як елемента державно-управлінського механізму на засадах міждисциплінарного підходу. Початок дослідженням проблем бюрократії у світовій науці поклали праці А. де Токвіля та Г. Гегеля. Видатний німецький дослідник М. Вебер розробив концепцію раціональної бюрократії як основи сучасної державної організації. Характеризуючи бюрократію через призму об'єктивного механізму реалізації управлінських рішень, вчений звернув

увагу на низку проблем, пов'язаних з його функціонуванням. Натомість К. Маркс зосередив свою увагу на негативних властивостях бюрократії, наголошуючи на тому, що з відмиранням держави в комуністичному суспільстві зникне потреба в існуванні бюрократії.

У подальшому зазначені проблеми знайшли відображення в працях П. Блау, М. Крозьє, Р. Мертон, Т. Парсонса, Ф Рігза та ін. дослідників. Важливий внесок у дослідження цих питань здійснили представники інституційної науково-дослідної програми, зокрема Дж. Б'юкенен, Г. Таллок, В. Нісканен, П. Даніліві. А. Пікок, Дж. Вайзман та інші. Серед українських науковців, які проводять дослідження в цьому напрямі слід відзначити Н. Гражевську, О. Оболенського, О. Батрименка, О. Вергун, Т. Пасентко, Л. Демченко, В. Цветкова, В. Гришка та ін.

Однак незважаючи на ґрунтовні напрацювання в цій сфері все ще недостатньо дослідженими є проблеми становлення та розвитку економічної теорії бюрократії, порівняльного аналізу розроблених в її межах моделей бюрократичного устрою, розробки та реалізації ефективної політики дебюрократизації національної економіки, що і визначило мету та завдання пропонованого дослідження.

Об'єкт дослідження: теорія суспільного вибору та нова політична економія як неортодоксальні напрями сучасних економічних наукових напрацювань.

Предмет дослідження: економічна теорія бюрократії.

Мета кваліфікаційної роботи: комплексне дослідження еволюції економічної теорії бюрократії і розробка на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо дебюрократизації національної економіки та підвищення ефективності її державного регулювання.

Завдання дослідження:

– проаналізувати історичні передумови формування та розвитку бюрократії;

- дослідити сутність бюрократії як складової економічної системи суспільства;
- висвітлити основні етапи становлення та розвитку економічної теорії бюрократії.
- розкрити теоретико-методологічні здобутки інституціоналізму в дослідженні бюрократії;
- охарактеризувати поведінкові моделі бюрократії;
- здійснити компаративний аналіз моделей бюрократичного устрою.
- обґрунтувати основні шляхи та засоби дебюрократизації національної економіки.

Методологія дослідження базується на загальнонаукових та специфічних методах наукового пізнання. Для з'ясування сутності та еволюції бюрократії було використано історичний метод. Розкриття перших наукових концепцій та теорій бюрократії базувалось на описовому та функціональному аналізі. Інституційний та структурно-функціональний підходи були покладені в основу комплексного міждисциплінарного дослідження феномену бюрократії в межах теорії суспільного вибору та нової політичної економії. Аналіз статистичних даних та компаративний аналіз було застосовано до вивчення та порівняння основних моделей бюрократичного устрою.

Інформаційна база дослідження складається з першоджерел, монографій, наукових статей, періодичних наукових видань, довідникових видань з обраної проблематики. Також у роботі використовувалися звіти впливових міжнародних та державних організацій, нормативно-правові та інформаційно-електронні джерела, матеріали наукових конференцій тощо.

Основні положення кваліфікаційної магістерської роботи були апробовані під час виступу та публікації тез на ХІХ Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку» (20-21 березня 2021р., им. Київ) (ДОДАТОК А).

Структурно кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, висновків до трьох розділів, загальних висновків та рекомендацій, списку використаної літератури та 12 додатків. Загальний обсяг роботи становить 61 сторінок друкованого тексту. Список літератури містить 84 найменування.

Висновки до розділу I. СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ БЮРОКРАТІЇ

1.1. Історичні умови формування та сутність бюрократії як складової економічної системи суспільства

Історія бюрократії бере відлік від зародження держави та оформлення ієрархічної структури суспільства. *Разом із становленням держави та її внутрішньої організації розвивається бюрократія*, що приходить на зміну традиційній патріархальній та общинній організації суспільства. Причиною цього є зародження та розвиток державо-владних інституцій, що наділяються певними функціями та завданнями, незалежно від джерела влади: чи то є монарх (монархічні форми правління) чи народ (демократичні форми правління).

Важливо зауважити, що *явище бюрократії носить суспільний характер*, відтак зародження, розвиток та функціонування бюрократії тісно пов'язане з розвитком суспільства, його норм та правил, історично сформованого культурного та інституційного середовища. Йдеться також про те, що бюрократія в своєму розвитку пройшла певні етапи, а саме: еволюціонувала від патріархального управління до певної системи, інтегрованої в інституційне середовище держави (ДОДАТОК Б).

Таким чином, *бюрократичні структури, формуються паралельно зі становленням централізованих держав*, коли відтворення владних відносин перестає обумовлюватися кровно-сімейними зв'язками і узалежнюється від спеціалізованих компетенцій, в т. ч. сформованих освітою. При цьому такі риси патримоніальної держави як ієрархічна система відносин, делегування повноважень, централізований розподіл ресурсів не зникли з практики державного управління, а трансформувались в специфічні інституційні риси бюрократії. В результаті розгортання цих процесів сформувалась специфічна стратифікована професійна група, покликана забезпечити державне

управління, функціонування якої отримало нормативне закріплення у відповідних законах, нормах та приписах.

Аналіз окресленої проблематики засвідчив, що *в науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення сутності бюрократії*. Як правило, кожен автор трактує бюрократію спираючись на власне розуміння соціально-ієрархічних відносин з урахуванням предметної сфери, в якій він проводить свої дослідження (ДОДАТОК В). При цьому спільним для багатьох визначень є функціональний підхід, заснований на аналізі діяльності органів державної влади та управління.

Прикладом такого підходу до трактування сутності бюрократії є праці французького мислителя просвітника В. де Гурне (1712-1759), «який акцентував увагу на її владному характері, що є визначальним у здійсненні покладених на цю структуру функцій» [14, с. 6].

Л. Мізес (1881-1973) розглядав бюрократію як «певну систему управління, що має слідувати детально розробленими правилами і розпорядженнями, встановленими владою вищих органів» [24, с.128]

Сучасні автори, зокрема О. Батрименко, визначають бюрократію як «раціональну систему управління, автономну по відношенню до держави і влади» [2, с.73].

Натомість П. Шляхтун розуміє під бюрократією «систему управління, що здійснюється за допомогою апарату влади, відокремленого від суспільства та наділеного специфічними функціями і привілеями» [43, с. 389].

Співзвучним такому підходу є визначення О. Забродіна, який характеризує бюрократію як «важливий елемент механізму соціального регулювання, одну з форм здійснення владних повноважень в суспільстві» [16, с. 28-29].

На основі проведеного дослідження можна констатувати, що сучасні підходи до розуміння сутності бюрократії різняться в міждисциплінарному вимірі (ДОДАТОК Г).

Наприклад, в соціології визначення бюрократії спираються на «характеристику певного типу соціальної взаємодії громадян, формування та розвитку специфічної соціальної структури управління, як природного та об'єктивного процесу. Водночас запропоновані політологами визначення бюрократії акцентують увагу на легальності бюро (законодавче унормування та врегулювання діяльності), його легітимності (визнання громадянами відповідної влади та покора їй), балансі повноважень, розподілених між окремими влади та наявності механізмів контролю за недопущенням зловживання владою. Представники юридичних наук, у свою чергу, під бюрократією розуміють певний спосіб організації влади, що реалізується шляхом створення відповідної ієрархічної системи органів влади із законодавчим галузевим закріпленням предмету відання кожного такого органу» [45, с. 2].

Щодо економічного виміру бюрократії, то він є відносно новим по відношенню до зазначених підходів. Виходячи зі специфіки свого предметного поля, економісти акцентують увагу на взаємодіях, що виникають між громадянами, які фінансують бюрократію за рахунок сплати податків та чиновниками, які реалізують урядові програми, надаючи громадянам різного роду послуги. При цьому ключовим є виявлення того, наскільки ефективними є такі взаємодії, як витрати громадян співвідносяться з роботою бюрократії, як вбудована система бюрократії в інституційну структуру економіки та суспільства, що сприяє напрацюванню інноваційних моделей організації бюрократії та відповідності такої організації рівню розвитку економіки в цілому.

Таким чином, дослідженням феномену бюрократії займаються представники різних суспільних наук, зазначена проблематика має міждисциплінарний характер. Водночас ключовими словами в тлумаченні бюрократії в межах різних концепцій є поняття системи управління та влади.

Узагальнюючи проведені дослідження можна запропонувати таке визначення бюрократії. Бюрократія – це легітимна та легальна система

взаємодії держави й громадян, заснована на функціонуванні органів влади в межах стійкого набору практик та правил діяльності, ієрархії та формалізмі реалізації публічно-владних повноважень держави.

1.2. Становлення економічної теорії бюрократії

Перші спроби теоретичного обґрунтування бюрократії пов'язані з напрацюваннями мислителів античності та формуванням філософсько-правових учень про походження та функціонування держави. Важливим кроком на шляху становлення економічної теорії бюрократії стало наукове обґрунтування цього феномену в працях таких видатних мислителів минулого, як К. А. де Сен-Сімон, К. Маркс, М. Вебер та ін.

Зокрема, К.А. де Сен-Сімон (1760-1825) аналізував бюрократію керуючись спостереженням епохи монархічної Європи та критикуючи існуючий суспільний устрій, як такий, що служить інтересам правлячої еліти. В праці «Про теорію суспільної організації» (1819) вчений обґрунтував тезу про те, що влада держави та короля-монарха має забезпечувати реалізацію інтересів суспільства в цілому.

Однак проблема полягає в тому, що «народ не має каналів зв'язку з владою, яка самостійно ухвалює рішення щодо запровадження тих чи інших заходів і дій. За цих обставин управління громадянами задля забезпечення їхнього добробуту виправдовує необхідність існування бюрократії в межах якої реалізують свої здібності науковці та найбільш обдаровані представники суспільства, які є його «мозком», без якого суспільство не може гармонійно розвиватись» [38, с. 576].

На думку К.А. де Сен-Сімона, «маючи спільну мету та взаємодіючи як злагоджений механізм заради досягнення спільного блага королівська влада, чиновники та народ можуть прогресувати, домагатися вагомих результатів у підвищенні якості та рівня життя кожного з індивідів. Слід також взяти до уваги, що дослідник доводив, що управління суспільством має бути засноване на використанні передових науково-технічних знань, відтак

бюрократи мають бути здатними виконувати свої функції найкращим чином» [38, с. 576].

Таким чином, у творчій спадщині К.А. де Сен-Сімона важливим для розуміння економічної сутності бюрократії є елітарний підхід до її аналізу, дослідження ролі та функцій чиновників через призму колективного та соціально орієнтованого характеру їхньої діяльності, орієнтації на задоволення потреб громадян.

Аналіз наукової літератури з обраної проблематики засвідчив, що дослідження та розкриття сутності бюрократії на засадах міждисциплінарного підходу найбільш виразно відображено в працях відомого німецького науковця М. Вебера. *Основні положення веберівської концепції бюрократії*, що знайшли відображення у працях «Про чисті типи легітимного панування» (1921) (ДОДАТОК Д) та *Господарство і суспільство: нариси соціології* (1921) такі:

- *глибокий аналіз централізованої ієрархічної системи влади, притаманної тогочасним державам ХІХ ст. через призму з'ясування функцій кожного з її елементів, обґрунтування доцільності розподілу влади за функціональною ознакою та розуміння бюрократії як внутрішнього механізму реалізації державних рішень;*

- *обґрунтування тези про те, що державна влада і похідна від неї бюрократія засновані на раціональному, легальному типі влади, здатному забезпечити об'єктивність та виконання ухвалених рішень;*

- *твердження про те, що бюрократія покликана раціоналізувати управлінський процес в державі шляхом розбудови ієрархічної структури чиновників з пучками відповідних повноважень;*

- *виокремлення низки властивостей бюрократичної моделі державного управління, а саме: «(1) виконання посадових обов'язків на постійній основі, їхнє регулювання правилами; (2) розподіл обов'язків між функціонально різними сферами, що мають специфічні владні повноваження; (3) формування посадової ієрархії з можливостями контролю за виконанням*

наказів, а також їхнім оскарженням; (4) поділ правил, що регулюють діяльність бюрократичної організації, на технічні інструкції та правові норми; (5) наявність спеціально підготовленого персоналу; (6) відокремлення ресурсів організації від майна її членів як приватних осіб; (7) неможливість привласнення посади посадовою особою; (8) перетворення бюро, діяльність якого ґрунтується на письмових документах на центр організації» [8, с. 158];

- *аналіз професійних вимог до чиновника, а також організації та етапів службового процесу, який передбачає навчання, проходження конкурсного відбору, набуття певного статусу, пов'язаного з державним захистом, виплата грошової винагороди у формі заробітної плати, що залежить від рангу чиновника та тривалості його служби, кар'єрне зростання, обумовлене просуванням по службі від нижчих до вищих рангів тощо*

- *виокремлення специфічних рис бюрократів та вимог до їхніх посад* «(особиста незалежність та підкорення владі в силу своїх безособових службових обов'язків; організованість в межах чітко встановленої ієрархії посад; наявність строгої сфери компетенції кожної посади; посідання посади на вільній контрактній основі; відбір та призначення, кандидатів на посаду, отримання ними фіксованої грошової винагороди з подальшим правом на пенсію; просування по службі за старшинством або заслугами; відокремлення від володіння засобами управління, неможливість привласнити посаду; підпорядкування вищим ланкам на засадах суворих систематичних дисципліни і контролю» [5, с. 705–706];

Важливо зауважити, що *незважаючи на ідеалізацію бюрократії, М. Вебер звертав увагу на низку недоліків її функціонування, пов'язаних з гальмуванням швидкості і об'єктивності передачі інформації, ризиками проникнення державної влади в приватну сферу управління та порушенням права приватної власності, невизначеністю масштабів бюрократії та її оптимальної кількості для виконання намічених завдань та задоволення потреб держави і суспільства. Відтак вчений вказував на священне право*

народу запобігти тиранії та деспотії в сфері управління, скинувши чиновників в разі порушенням ними природних прав і свобод громадян.

На відміну від ідеалізації бюрократії в працях М. Вебера, *К. Маркс критично оцінював явище бюрократії*. Специфіка його наукового підходу виразилась також у відході від функціонально-описового до теоретико-категоріального аналізу бюрократії. Підсумовуючи напрацювання вченого в цій сфері можна виокремити такі *ключові позиції марксистської концепції бюрократії*:

- *відштовхування від гегелівської концепції держави і бюрократії для обґрунтування місця і ролі чиновництва в державі;*

- *виокремлення специфічних ознак бюрократичної діяльності та свідомості, а саме: ієрархічний закон, державна раціональність, наявність прямого (гарантії від бюрократичного зловживання владою) та непрямого (політичне представництво) державного формалізму;*

- *негативне трактування бюрократії як інструменту насильства з боку держави, що встановлює формальні норми і правила для «низів», стверджуючи тим самим свій вищий статус;*

- *твердження щодо породження бюрократією хибного знання, що використовується в управлінні, перетворюючи його на оманливе та неправдиве. На думку вченого, «верхи» покладаються на низи в усьому, що стосується знання подробиць, а «низи» довіряють «верхам» у всьому, що стосується розуміння загального, і, таким чином, вони взаємно вводять один одного в оману [21, с. 299];*

- *критика бюрократичної системи управління, яка змінює сенс останнього, утверджуючи управління заради управління, прагнення чиновників зберегти свій статус, що призводить до закритості управління по відношенню до суспільства;*

- *акцентування уваги на негативних процесах відчуження бюрократії від суспільства, перетворення її на привілейований прошарок службовців, які прагнуть зберегти існуючу державу та наявні формальні правила і*

процедури. Такі внутрішні цілі збереження бюрократії вступають в конфлікт із реальними потребами розвитку суспільства;

- *заідеологізований підхід до аналізу бюрократії як інституту продовження і збереження експлуаторської капіталістичної держави, обґрунтування того, що закрита бюрократична неминує призводить до реалізації державою приватного, а не загального інтересу, породжуючи хаос рішень, свавілля і користолюбство державних чиновників.*

Висновки до розділу II. РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ БЮРОКРАТІЇ

2.1. Теоретико-методологічні здобутки інституціоналізму в дослідженні бюрократії

Важливим кроком на шляху розвитку економічної теорії бюрократії стали напрацювання представників науково-дослідної програми інституціоналізму, що знайшли яскраве відображення в працях Дж. Б'юкенена «Межі свободи: між анархією та Левіафаном» (1975), Г. Таллока «Політика бюрократії» (1965), У. Нісканена «Бюрократи і політика» (1975) та ін.

Опрацювання теоретичної спадщини відомого американського вченого Дж. Б'юкенена (1919-2013) дозволило виокремити такі *теоретико-методологічні здобутки науковця в дослідженні проблем бюрократії*:

1. *Розвиток методології наукового аналізу проблем бюрократії на засадах теорії суспільного вибору*, «що базується на принципах методологічного індивідуалізму (визнанні того факту, що немає принципівих відмінностей між поведінкою акторів, зайнятих політикою та бізнесом); концепції раціональної поведінки «людини економічної»; аналізі політики як процесу обміну та дослідженні політичного ринку по аналогії з товарним» [18, с. 214].

2. *Акцентування уваги на етичних проблемах бюрократії*, аналіз яких був започаткований М. Вебером. На думку Дж. Б'юкенена, етика та економіка не можуть бути відокремленими одна від одної, незважаючи на спроби деяких дослідників трактувати економіку більш «науково», усунувши з неї будь-які ціннісні судження.

Критикуючи таку позицію Дж. Бюкенен звертає увагу на те, «що принцип етичності визначає взаємодію громадянина та влади, що реалізується на політичному ринку, де виборці віддають свої голоси за політиків задля захисту і реалізації насамперед своїх приватних цілей та

інтересів. За цих умов етична проблема, що постає перед державними службовцями та установами, полягає в тому, що їхня діяльність базується на силі, а не на ринковій угоді. Відтак існує загроза, що захисна функція держави, делегована суспільством для захисту прав особистості, а також функція постачання державою суспільних благ, можуть вийти за раціональні межі й порушити права індивідів, які держава зобов'язалась захищати» [19, с. 652].

3. *Типологізація бюрократів, їх поділ на «тотальних», «прихованих» та «співчуваючих».* «Зокрема, «тотальний» бюрократ є активним прибічником апаратного стилю управління, яким він професійно володіє, реалізатором номенклатурного підбору, призначення і переміщення персоналу. «Прихований» бюрократ є поширеним і дуже небезпечним типом бюрократа, оскільки він чітко дотримується номенклатурних правил гри, методів бюрократичної діяльності, в т. ч. приховування негативних результатів, може бути формальним критиком і супротивником бюрократизму, однак реально ніколи цього не робить. Натомість «співчуваючий» бюрократ завжди наслідує та схвалює діяльність номенклатури, співчутливо ставиться до номенклатурного способу мислення, апаратних методів роботи, є консерватором та активним супротивником прогресивних змін.» [3, с. 243].

4. *Обґрунтування напрямів дебюрократизції суспільства на засадах реалізації суспільного договору та розуміння того, що громадянське суспільство шляхом інституційного реформування, ухвалення необхідних конституційних норм та правил буде зданим захистити себе від «насилля» з боку бюрократичного апарату* [3, с. 258].

Одним з відомих представників інституційної науково-дослідної програми, в працях якого знайшли відображення проблеми економіки бюрократії є Г. Таллок (1922-2014). Аналіз його наукової спадщини дозволяє виокремити *такі наукові здобутки вченого, пов'язані з дослідженням проблем економіки бюрократії:*

1. *Глибока характеристика сутності та специфіки бюрократичного середовища, що базується на суб'єктивних установках і переконаннях чиновників.* Аналізуючи цілі та структурні складові державних установ та організацій, Г. Таллок дослідив, «як бюрократичне середовище забезпечує передачу інформації політикам, впливаючи таким чином на їхню поведінку, та визначаючи таким чином можливості та обмеження політики» [80, с. 13].

2. *Обґрунтування висновку, що чиновники, бюрократи є такими ж економічними агентами, як і інші дійові особи ринкової економіки,* відтак їхня мотивація працювати задля створення суспільних благ заміщується мотивацією отримати особисті вигоди, в якості яких потають престиж, забезпечення своєї сім'ї тощо. При цьому відсутність чіткої методики вимірювання ефективності роботи бюрократії, призводить до того, що їхнє просування по службі враховує стаж роботи, лестоці по відношенню до керівництва, безініціативність та сліпе виконання його розпоряджень тощо.

3. *Інституційний аналіз проблем комунікації та передачі інформації в межах бюрократичного середовища.* Характеризуючи ризики існування «безладної» комунікації в межах бюрократичних структур Г. Таллок звертає увагу на те, що «кількість помилок, або «шумів» у термінології теорії комунікацій часто збільшується в геометричній прогресії зі збільшенням складності даних, що передаються та кількості передавальних ланок» [80, с. 148].

Йдеться про те, що збільшення штату чиновників знижує якість передачі інформації.

4. *Дослідження процесу моніторингу ефективності діяльності бюрократії.* Вчений акцентує увагу на тому, що політикам і громадськості як правило важко проконтролювати яким чином витрачаються гроші платників податків та як дії здійснюють чиновники задля досягнення своїх цілей і реалізації своїх особистих потреб. При цьому державні установи в своїй діяльності не керуються цінovими сигналами ринку, співставленням

відповідних доходів і витрат, відтак не існує чітких методик вимірювання ефективності їхньої діяльності. Тож не дивно, що бюро, як правило, максимізують бюджетні видатки замість того, щоб скорочувати свої витрати, пояснюючи провали в реалізації намічених цілей нестачею ресурсів (грошових коштів, робочої сили тощо). За цих обставин іони продовжують отримувати фінансування, незважаючи на багаторічну неефективну діяльність [80, с. 151].

4. *Обґрунтування напрямів дебіюрократизації суспільства на засадах концепції стимулювання бюрократії.* На думку Г. Таллока, стимули працівників великих державних і приватних установ загалом подібні, оскільки державна і приватна бюрократія мають власні внутрішні структури стимулювання, що заохочують працівників до різних видів продуктивної та непродуктивної діяльності. «При цьому дієвість внутрішніх стимулів організації порівняно із зовнішніми стимулами ринку праці залежить від здатності окремих бюрократів до мобільності, здатності переміщатися між організаціями. Вчений доводить, що за умов, коли така мобільність буде реалізована, внутрішньо-організаційні структури винагород стануть відносно неважливими для просування по службі, водночас репутація в ширшому співтоваристві буде більшою мірою впливати на заробітну плату» [80, с. 10].

2.2. Поведінкові моделі бюрократії В. Нісканена та П. Данліві

Важливим етапом на шляху розвитку економічної теорії бюрократії стало започаткування інституціоналістами поведінкових теорій бюрократії. Одним з першопрохідців у цій сфері став американський вчений В. Нісканен (1933-2011), праці якого «Бюрократи і політика» (1975), «Особлива економіка бюрократії» (1971) та ін. по праву вважаються класичними і донині викликають науковий інтерес дослідників зазначених проблем. *Серед найважливіших здобутків вченого в цій сфері слід виокремити детальний аналіз взаємовідносин між бюро між бюро та його спонсором (державні інституції влади, представницькі органи влади на місцях тощо) в межах*

моделі двосторонньої монополії, в якій спонсор замовляє послуги лише у бюро, а бюро продає ці послуги лише спонсору. Висвітлюючи в цьому контексті специфіку функціонування органів державної влади В. Нісканен звернув увагу на те, що в цій моделі «продукція обмінюється на бюджет, а не реалізується відповідно до ціни за одиницю продукції» [27, с. 16].

Важливими припущеннями запропонованої вченим моделі є існування однієї бюрократичної особи, яка ухвалює рішення, а саме: «старшої посадової особи в кожному бюро, що має окремий, ідентифікований бюджет» [26, с. 22].

При цьому бюро фінансується єдиним державним органом контролю, що утримується за рахунок податків. «За цих обставин попит на продукцію бюро спочатку визначається екзогенно, однак на будь-якому рівні такий попит перевищує пропозицію, оскільки бюрократи прагнуть максимізувати бюджет свого бюро. При цьому величина бюджету постає як додатна монотонна функція від значущих змінних у функції корисності бюрократа, а саме: зарплати, репутації, влади, патронату тощо. Іншими значущими аргументами в функції корисності бюрократа, які позитивно впливають на збільшення бюджету, на думку вченого, є простота управління бюро та легкість внесення змін» [26, с. 38; 27, с. 350].

Виходячи з того, що максимізація бюджету бюро буде залежати від рівня випуску, який очікується урядом, коли він встановлює такий бюджет, *В. Нісканен надає таке формулювання мотиваційного припущення своєї поведінкової моделі: «бюрократи максимізують загальний бюджет свого бюро протягом перебування на посаді, за умови обмеження, відповідно до якого бюджет повинен дорівнювати або перевищувати мінімальні загальні витрати на забезпечення випуску, що очікується спонсором бюро» [26, с. 42].*

Отже, модель В. Нісканена можна охарактеризувати як таку, має на меті розкрити та пояснити феномен нерівноцінного збільшення фінансування бюро та розширення бюрократизму на основі припущень щодо

взаємозв'язку між політиками – замовниками та бюро – виконавцями й економічної раціональності бюрократів як індивідів (ДОДАТОК Ж).

Графічна ілюстрація моделі Нісканена, що розкрити сутність надлишкового фінансування бюро за наявності інформаційної асиметрії між ним та тими, хто розподіляє бюджетні кошти, представлена на (ДОДАТОК К).

Представлена на графіку пряма В позначає фінансовий еквівалент вигод, які суспільство, від імені уряду чи інших державних органів влади, сприймає як результат діяльності бюро, яке, в свою чергу, є залежним від масштабів власної діяльності, наприклад, від кількості суспільного блага, яке це бюро надає (Q). Також від Q залежать сукупні витрати діяльності бюро (С). Частково така діяльність бюро може трактуватись як неефективна (за умов, коли його бюджет спрямовується на утримання надлишкового штату певного адміністративного управління або ж є не співмірним з його реальними потребами).

З графіка видно, що трикутники Е та F, утворені в результаті перетину прямих В' та С', мають однакові площі. Площа першого відповідає надлишку, обумовленому перевищенням В' над С' нерівності обсягу $Q_0 < Q_1$, що ілюструє перевищення виробництва суспільних благ. Площа другого трикутника відповідає втратам від перевищення С' над В' на проміжку $Q_0 Q_1$. Таким чином, з графіка стає зрозумілим, що обсяг роботи бюро та його фінансування збільшуються доти, доки не поглинуть весь надлишок споживача. Іншими словами, модель В. Нісканена передбачає, що в представницьких демократіях державна бюрократія буде не тільки генерувати неефективність розподілу ресурсів через надлишок суспільних благ, але й також через їх неефективне виробництво.

Важливо зауважити, що *початкова поведінкова модель бюрократії В. Нісканена була піддана критиці багатьма дослідниками*. Зокрема, в моделі державної бюрократії британського економіста П. Данліві (1952 р. н.), до чотирьох припущень, узгоджених з моделлю В. Нісканена (бюрократи

визначають політику бюро, вони взаємодіють з урядом, останній значною мірою залежить від інформації щодо витрат та вартості виробництва, наданої бюрократами, які максимізують особисті корисності), було додано ще два припущення, які послабили висновок вченого щодо максимізації бюджету бюро. На думку П. Данліві, «поведінка бюро в цілому визначається комбінацією окремих рішень посадових осіб і може втілюватися в результатах, яких не бажає жоден член бюро; в широкому контексті вплив чиновників на політику бюро визначається їхнім рангом, відтак наближені до верхівки чиновники є найвпливовішими» [53, с. 321].

Відтак П. Данліві відкинув припущення В. Нісканена про те, що поведінка бюро відповідає перевагам одного високопоставленого бюрократа. На думку дослідника, максимізація бюджету бюро є колективним, а не індивідуальним благом, відтак взаємодія чиновників, які прагнуть реалізувати власні інтереси не обов'язково призведе до максимізації бюджету. Про цьому вчений вказав на такі три інституційні чинники, що перетворюють максимізацію бюджету на відносно низький пріоритет для окремих бюрократів: «(1) вигоди від збільшення бюджету непропорційно надходять до бюрократів нижчого рангу, тоді як витрати на забезпечення такого непропорційно перекладаються на бюрократів вищого рангу; (2) чиновники вищого рангу, які впливають на бюджетні рішення, мають інші (крім максимізації бюджету) можливості реалізації своїх індивідуальних інтересів; (3) певні типи бюджетів пропонують менші чисті вигоди від максимізації поведінки бюрократів, ніж інші» [53, с. 302].

Таким чином, поведінкова модель бюрократії П. Данліві бере до уваги відмінності у поведінці бюро різних типів, «а саме:

- агентства класичні бюрократії надають послуги з великими в порівнянні з програмними основними бюджетами;

- регуляторні органи обмежують або контролюють поведінку окремих суб'єктів господарювання, їхні бюджети можуть бути відносно невеликими через здатність екстерналізувати витрати;

- *трансфертні агентства* регулюють виплати фізичним особам або фірмам, їхні основні бюджети невеликі в порівнянні з програмними бюджетами;

- *контрактні агенції* розробляють та адмініструють контракти, що передаються приватним фірмам, їхні основні бюджети також невеликі по відношенню до програмних бюджетів;

- *контролюючі агенції* надають фінансування іншим бюро і мають невеликі основні бюджети стосовно програмних бюджетів;

- *торгові агентства* працюють безпосередньо на ринках, їхні основні бюджети, як правило, становлять значну частину їхніх програмних бюджетів;

- *обслуговуючі агентства* надають послуги іншим державним органам та нагадують торгові агентства» [53, с. 300-301].

Важливо зауважити, що з моделі бюрократії П. Данліві впливають такі два висновки: по-перше, максимізація бюджету буде більш імовірною в бюро, де основний бюджет складає більшу частину або весь програмний бюджет (бюро доставки, регулювання, оподаткування, торгівлі та обслуговування); по-друге, інша корислива поведінка бюрократів вищого рангу впливає на діяльність бюро.

Слід зазначити, що В. Нісканен у 1996 р. визнав критику своєї початкової моделі бюрократії справедливою та переосмислив її поведінкові аспекти виходячи з того, що політики не мають повного контролю над випуском суспільних благ та бюджету, потрібного для виконання намічених завдань.

Висновки до розділу III. МОДЕЛІ БЮРОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ ТА НАПРЯМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Порівняльний аналіз моделей бюрократичного устрою

Узагальнення теоретичних підходів дослідників обраної проблематики дозволив виокремити *три основні моделі бюрократичного устрою, обґрунтовані в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників (ДОДАТОК Л), а саме:*

- 1) ієрархічну;
- 2) ринкову;
- 3) мережеву.

Основними рисами бюрократичної моделі є такі:

– *інституційна регламентація всіх рівнів ієрархії, зорієнтована на раціональну реалізацію визначених цілей; постійна взаємодія чиновників із зовнішнім середовищем з метою розподілу та перерозподілу ресурсів між суб'єктами господарювання, що потребує узгодження цілей державної влади з інтересами основних соціальних груп;*

– *субординація та взаємодія чиновників, існування ієрархічних рангів, статутів, універсальних правил та протоколів завдяки яким підтримується чітка координація, посилена увага до реєстраційних та контрольних заходів, в т.ч. з використанням інформаційних технологій [49];*

– *постійний моніторинг та фіксація всіх сфер та ланок внутрішньої діяльності бюро на основі реєстрації завдань та стану їх виконання;*

– *високі вимоги до компетентності та професіоналізму чиновників, жорсткі стандарти їхнього відбору та призначення на посаду.*

На противагу ієрархічній моделі ринкова модель бюрократичного устрою, постає як організаційна структура, заснована на взаємовідносинах принципала та агента та запровадженні дієвих стимулів конкуренції і мінімізації витрат. *Характерними ознаками ринкової моделі бюрократичного устрою є такі:*

- збереження ієрархічних відносин в частині в частині субординації органів державної влади, з одночасною зміною змісту діяльності бюро;
- орієнтація на ринкові стимули, покликані підвищити продуктивність державного сектору в умовах переходу до інноваційної та знаннєвої економіки;
- реалізація відносин всередині бюро як серії договірних відносин або угод між керівниками і підлеглими;
- послаблення прямого бюрократичного контролю за рахунок переходу на контрактні відносини та чіткої фіксації вимірюваних показників ефективної діяльності працівників. [59];
- стимулювання конкуренції всередині бюро, між працівниками та організаціями за ресурси з метою запровадження дієвих стимулів для заміни контролю, заснованого на авторитаризмі. [58].

Щодо мережевої моделі бюрократичного устрою, то вона є органічним продовженням ринкової моделі, зумовленим еволюцією контрактних відносин державно-приватних установ в постіндустріальній економіці.

Найважливішими рисами мережевої моделі бюрократичного устрою є такі:

- мережеві взаємодії контрагентів, що формуються на основі їхнього добровільного бажання спільно надавати послуги;
- відсутність формальної інституційної взаємодії учасників та регулювання відносин неформальними соціальними нормами;
- посилена увага до репутації учасників мережі, які прагнуть отримати вигоду від співпраці на засадах довірчих відносин [58];
- функціонування на засадах партнерських відносин та рівності контрагентів, активне залучення пересічних громадян до системи державного управління [76];
- пріоритетна роль довіри між суб'єктами, що визначає надійність та стійкість мереж в умовах ускладнення управління по мірі зростання масштабів мережі [76].

Компаративний аналіз зазначених моделей на основі низки критеріїв (система відносин, джерело прийняття рішень, механізм реалізації рішень, наявність конкуренції, асиметричність інформації, обмеження моделі), наведений в ДОДАТКУ М дозволив виявити переваги та обмеження кожної моделі та дійти висновку, що *ринкова та мережева форми бюрократичного устрою найбільшою мірою відповідають природі інформаційно-знаннєвої економіки, становлення та розвиток якої є характерною ознакою еволюції сучасних господарських систем.*

Слід зауважити, що крім наведеної вище класифікації моделей бюрократичного устрою, в сучасній науковій літературі аналізуються й інші класифікації, в т.ч. розроблені на основі узагальнення історичного досвіду розвитку окремих країн світу. Прикладом такого підходу є виокремлення таких моделей державного управління:

- 1) меритократичної;
- 2) класичної бюрократії;
- 3) нової публічної служби;
- 4) постмодерністської;
- 5) партнерської.

Детальний аналіз зазначених моделей наведено в ДОДАТКУ Н.

Зокрема, моделі меритократії та класичної бюрократії є певною мірою схожими, заснованими на суворій ієрархічності та підпорядкування нижчих ланок вищому і єдиному джерелу влади (монарху, імператору тощо). Модель нової публічної служби, що зародилась у 80-х роках ХХ ст. і характеризувалась пріоритетністю відносин координації у порівнянні з відносинами контролю діяльність чиновників, була поширеною в США, Англії, Новій Зеландії та деяких інших країнах. Натомість постмодерністська модель бюрократичного устрою сформувалась у 90-х роках ХХ ст. у Сінгапурі, Шотландії та ін. країнах, характеризувалась зміщення акцентів на відкритість організаційних систем та мереж, індивідуальні свободи та

гуманістичні чинники ефективності державного управління. Таку модель використовував в свій час Сінгапур та Шотландія.

Щодо партнерської моделі організації бюрократичного устрою, то вона була започаткована на початку XXI ст. та характеризувалась пріоритетною увагою до комунікаційних компетенцій державних службовців, розвитку публічних та сервісних організацій, покликаних налагоджувати ефективні процеси проектування та надання якісних послуг, сприяти зменшенню трансакційних витрати в цій сфері, підвищувати відповідальність контрагентів та координаційну роль влади.

3.2. Основні шляхи та засоби дебюрократизації економіки

Визначення шляхів та засобів дебюрократизації економіки потребує розробки індикаторів та методик аналізу відповідних відносин і взаємодій. Проведений аналіз напрацювань в цій сфері дозволив виокремити такі *методичні підходи, сформовані вітчизняними та зарубіжними фахівцями та експертами впливових міжнародних організацій:*

- 1) розробка та моніторинг Індексу бюрократизації;
- 2) розробка та моніторинг Індексу сприйняття корупції.

Методика розрахунку цих індексів передбачає комплексний аналіз діяльності органів державної влади, долаючи таким чином описану Г. Таллоком проблема визначення ефективності бюрократії. При цьому *Індекс бюрократизації*, розроблений в 2016 р. Інститутом економічних і соціальних досліджень (INESS) має на меті визначення вартості бюрократичного тягаря для малого та середнього бізнесу в певній країні [28].

Індекс бюрократизації є транспарентним інструментом моніторингу бюрократизації економіки на основі врахування кількості процедур, годин, і витрат на бюрократію певної країни в аналізованому році. Методика розрахунку цього індексу передбачає збір даних за такими двома блоками: «Зайнятість» та «Операції» та враховує: (1) кількість бюрократичних процедур, з якими стикається підприємство; (2) кількість годин

співробітників підприємства, необхідних для виконання всіх вимог; (3) обсяг грошових коштів, що витрачаються підприємством щорічно на виконання бюрократичних вимог [28].

Важливо зауважити, що Індекс бюрократії нині обчислюється в десяти країнах Центральної і Східної Європи. Наша країна вперше була відзначена в рейтингу за цим індексом в 2018 р. Дані, наведені в ДОДАТКУ П свідчать, що в 2017-2018 році малий бізнес в Україні, як і в деяких інших постсоціалістичних країнах, потерпав від надлишкових бюрократичних процедур.

Іншим важливим інструментом аналізу проблем бюрократизації національної економіки є *Індекс сприйняття корупції*, розроблений міжнародною організацією Transparency International, що враховує хабарництво, розкрадання публічних коштів, кумівство на державній службі, надмірну бюрократію, державне втручання в економіку, здатність уряду запроваджувати механізми забезпечення доброчесності, ефективно переслідування корупціонерів, наявність відповідних законів про розкриття фінансової інформації, запобігання конфлікту інтересів та доступ до інформації, забезпечення захисту викривачів, журналістів та слідчих.

Аналіз засвідчує, що в світовому рейтингу країн світу за Індексом сприйняття корупції Україна в 2021 р. посідала 122 місце серед 180 аналізованих країн, що свідчить про необхідність активізації зусиль в цьому напрямі, зокрема в частині дебіюрократизації економіки та реформування бюрократичного апарату держави (ДОДАТОК Р).

Перш за все, варто відзначити, що важливі кроки на цьому шляху в Україні вже здійснені. Йдеться про проведення адміністративно-територіальної реформи, започаткованої у 2015 р. з метою зменшення чисельності чиновницького апарату відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування. Згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. в редакції від 14.05.2020 р. та Закону України «Про засади державної регіональної політики» від

05.02.2015 р. було започатковано створення обласних територіальних громад, впроваджено прямий зв'язок між територіальними та державним бюджетами на засадах податкової реформи. У цьому контексті зменшення потенційних проміжних програмних бюджетів стало важливим чинником дебюрократизації національної економіки.

Водночас подальше інституційного реформування нашої держави на засадах дебюрократизації економіки передбачає реалізацію відповідних заходів у таких основних сферах:

- 1) нормативно-правовій;
- 2) інформаційно-цифровій;
- 3) етичні;
- 4) просвітницькій.

Конкретними напрямами практичної реалізації завдань дебюрократизації економіки в цих сферах є такі:

– подальше вдосконалення нормативно-правового поля, зменшення кількості бюрократичних приписів та процедур з урахуванням сучасних вимог до діяльності економічних суб'єктів;

– застосування принципу логічності та послідовності щодо контролюючої та регуляторної функції держави, зокрема в частині ліцензування діяльності компаній;

– удосконалення взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно до делегованих владних повноважень;

– встановлення професійних вимог до оцінювання кандидатів до бюро;

– створення транспарентних громадських контрольних органів за діяльністю бюро на засадах партнерства з контролюючими державними органами влади;

– перегляд пучка правомочностей основних регуляторів економіки, їхній інституційний захист;

– реформування системи захисту прав споживачів шляхом перегляду відповідних законодавчих норм і нормативних актів;

- імплементація в діяльність бюро сучасних цифрових технологій;
- подальше реформування контрактно-трудова відносин;
- проведення просвітницької діяльності держави серед населення щодо прав громадян та наявного інституційного середовища;
- створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності;
- подальше реформування регуляторного, судового, правоохоронного, контролюючого інституційного середовища.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відповідно до поставленої мети та завдань кваліфікаційної роботи було зроблено такі висновки.

1. Історичні передумови формування та розвитку бюрократії нерозривно пов'язані з інституційною організацією суспільства, становленням централізованих держав, та розвитком владних відносин на засадах спеціалізованих компетенцій. При цьому такі риси патримоніальної держави як ієрархічна система відносин, делегування повноважень, централізований розподіл ресурсів трансформувались в інституційні риси бюрократії як специфічної стратифікованої професійної групи, покликаної забезпечити державне управління на основі нормативного закріплення відповідних повноважень у законах, нормах та приписах.

2. Бюрократія є складним соціальним феноменом взаємодії суспільства та держави, покликаним реалізовувати на практиці владні рішення політичного керівництва. В сучасному суспільстві вона постає як легітимна та легальна система взаємодії держави й громадян, заснована на функціонуванні органів влади в межах стійкого набору практик та правил діяльності, ієрархізації та формалізації реалізації публічно-владних повноважень держави. Її основною функцією є функція адміністративного управління, водночас вона реалізує низку додаткових, похідних функцій (інформаційну, дорадчу, консультаційну, інформаційна, аналітичну тощо).

3. У сучасній науковій літературі сформовані різні теоретико-методологічні підходи до вивчення бюрократії, що розвиваються в міждисциплінарній площині. Економічна теорія бюрократії була започаткована в ХІХ ст. та знайшла відображення в працях представника французького утопічного соціалізму К.А. де Сен-Сімона, який трактував це явище через призму технологічному розвитку суспільства та реалізації колективного суспільного інтересу на основі специфічних дій, здатних подолати існуючі недоліки управління.

4. Особливістю марксистського підходу до трактування бюрократії є його ідеологічна критична спрямованість, визначення бюрократії як абсолютного зла, що підміняє суспільні інтереси приватними інтересами чиновників, неспроможне вирішувати назрілі соціально-економічні проблеми, відірване від реальної дійсності, характеризується упередженістю та свавіллям, кар'єризмом як способом життєдіяльності тощо.

5. На відміну від концепції бюрократії К. Маркса теорія «раціональної бюрократії» М. Вебера визначає бюрократію в позитивному контексті як ефективну діяльність державного управлінського апарату та необхідну передумову раціональної організації суспільної та економічної діяльності. На думку вченого, бюрократичний устрій є інституційним устроєм, що спирається на раціонально-легальний тип влади та покликаний вирішувати надскладні завдання управління на засадах знеособленості функціонування та забезпечення від свавілля конкретних виконавців. Важливим науковим здобутком вченого стало визначення бюрократа як працівника-професіонала, що відповідає специфічним кваліфікаційним вимогам.

6. В межах сучасної економічної теорії бюрократія виокремилась в об'єкт та предмет окремого інституційного дослідження. На слідком цього стало виокремлення в ХХ ст. економічної теорії бюрократії в межах інституційної науково-дослідної програми, а саме теорії суспільного вибору. Загальними методологічними засадами її розвитку стали постулати щодо раціональності поведінки політико-економічних суб'єктів та трактування політики як обміну голосів виборців на державні послуги, реалізацію яких здійснюють бюрократи. Йдеться також про те, що в процесі зазначеного обміну виникають проблеми контролю, якості та фінансування бюрократії.

7. Одним з перших дослідників бюрократії на засадах інституційної парадигми був Дж. Б'юкенен, який проаналізував процес прийняття політичних рішень через призму формальних інституційних регуляторів, покликаних визначити та закріпити межі діяльності бюро та захистити громадян від свавілля чиновників; розкрив взаємозв'язок між етичним та

економічним в контексті співвідношення індивідуальних свобод громадян та діяльності держави, представленою бюро; здійснив типологізацію бюрократів; обґрунтував напрями дебюрократизації економіки шляхом визначення оптимальної суми витрат на ухвалення та реалізацію політичних рішень.

8. Важливий внесок у розвиток економічної теорії бюрократії на засадах інституційної методології здійснив Г. Таллок, який трактував бюрократичне середовище як систему органів державної влади, що має специфічні цілі та структурну організацію, об'єднує чиновники, поведінка яких, як і поведінка інших економічних суб'єктів спрямована на максимізацію власної вигоди. Відтак поєднання загальних та суб'єктивних цілей чиновників, що відбувається всередині бюро, а також передача інформації в цьому середовищі впливає на його фінансування в напрямі його збільшення. На думку дослідника максимізація витрат бюро є похідним від його діяльності, прямо не залежить від успішного виконання певного державного замовлення та досить часто реалізується шляхом негативної практики взаємодії із групами впливу та лоболінгу.

9. На відміну від Г. Таллока поведінкова модель бюрократичного устрою В. Нісканена досліджує інституційну поведінку бюро через призму взаємовідносин замовників та виконавців та збільшення урядом бюджету бюро в залежності від обсягу вироблених суспільних блага. При цьому стимули такої поведінки узалежнено від особистих вигід бюрократів, зокрема їхньої винагороди, престижу, наявності привілеїв тощо.

10. Поведінкова модель В. Нісканена була розвинена на засадах її критичного аналізу П. Даніліві, який звернув увагу на існування залежності між збільшенням бюджету бюро та його нерівномірним і непропорційним розподілом старшими за рангом бюрократами, а також коригування зазначених бюджетів з програмним фінансування таких витрат з основного бюджету.

11. Компаративний аналіз ієрархічної, ринкової та мережевої моделей бюрократії засвідчив, що кожна модель має свої особливості за критеріями системи організації державної влади, наявності центру джерела прийняття рішень чи його видозміни. Щодо критерію наявності та специфіки механізму контролю виконання рішень, було встановлено що найсильніший контроль наявний в ієрархічних моделях а найслабший – в мережевих. При цьому асиметрія інформації найменшою мірою присутня в мережевих моделях, а найбільшою – в ієрархічних. Важливим аспектом здійсненого порівняльного аналізу є висновок щодо наявності конкуренції за право втілювати суспільно важливі рішення, яка існує в мережевих та ринкових моделях бюрократичного устрою як найбільш перспективна з погляду дебіюкртизації економіки та суспільства. Порівняльний аналіз п'яти історичних моделей державного управління, реалізованих в різних країнах світу (меритократичної, класичної, нової публічної служби, постмодерніської та партнерської) дозволив доповнити базові цінності та принципи ієрархічної, ринкової та мережевої моделей принципами нового менеджменту.

12. Деформація управлінських та розпорядчих функцій бюрократії породжує негативне явище бюрократизму, пов'язане із довільним перевищенням чиновниками своїх повноважень щодо виконання державних рішень та уникнення відповідальності за їх реалізацію. Моніторинг цих загрозливих тенденцій, здатних знизити ефективність виробництва та розподілу суспільних благ та підвищити величину трансакційних витрат здійснюється за методиками, що розробляються представниками впливових міжнародних організацій. Цьому сприяє зокрема рейтингування країн світу за індексами бюрократизації та сприйняття корупції.

13. Аналіз місця України в рейтингах за індексом бюрократизації засвідчив, що нагальним завданням інституційного реформування національної економіки є подальші кроки на шляху вдосконалення правового регулювання діяльності державного апарату, підвищення відповідальності чиновників за якість своєї діяльності, запровадження громадського контролю

за реалізацією законів, підвищення рівня професійної управлінської культури тощо.

14. Негативні наслідки бюрократизації суспільної життєдіяльності зумовлюють необхідність реалізації комплексу заходів, орієнтованих на дебіюрократизацію економіки шляхом реалізації принципів змінності кадрів, виборності, підвищення управлінської культури, скорочення сфери повноважень та сфер чиновницької діяльності, транспарентності процедур розробки та реалізації прийнятих державними службовцями рішень, забезпечення свободи доступу до інформації, всебічному обмеженні корупції, запровадження в управлінську діяльність сучасних цифрових технологій, автоматизації інформування, електронного документообігу та контролю, забезпечення ефективної діяльності контрольно-ревізійних, правоохоронних та антикорупційних органів державної влади, що тісно співпрацюють з громадянським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Б'юкенен Дж. М. Масгрейв Р.А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави. ; пер. з англ. А. Іщенко. К. : вид. дім «КМ Академія», 2004. 175 с.
2. Батрименко О. В. Тенденції розвитку бюрократії в демократичному суспільстві та їхні особливості в сучасній Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія.* 2013. Вип. 4. С. 72-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_FP_2013_4_22.
3. Бьюкенен Дж. Сочинения : Пер. с англ. М.: Таурус-альфа, 1997. 560 с.
4. Варзарь П. Демократія і бюрократія: проблема сумісності. *Політ. менеджмент.* 2010. № 1. С. 76-87.
5. Вебер М. Господарство і суспільство : пер. з нім. М. Кушнір : Київ : Всесвіт, 2013. 1112 с.
6. Вебер М. Три чисті типи легітимного панування. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика : переклад з німецької, післямова та коментарі О. Погорілого : Київ : Основи, 1998. С. 157–172.
7. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму : Пер. з нім. О. Погорілого : Київ : Наш Формат, 2018. С. 216.
8. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика : Київ: Основи, 1998. 534 с.
9. Вебер М. Типы господства. URL: [http://www.e-reading.mobi/bookreader.php/10808/Veber - Tipy_gospodstva.html](http://www.e-reading.mobi/bookreader.php/10808/Veber_-_Tipy_gospodstva.html)
10. Вергун О. Поняття бюрократії в творчості М. Вебера. *Наукові записки НаУКМА : Політологія. Соціологія.* 1999. Т. 7. С. 21-26.
11. Гайдай Т. В. Парадигма інституціоналізму: методологічний контекст : монографія. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 296 с.

12. Гришко В. В. Адаптація системи державного управління національною економікою до викликів середовища. *Економіка і регіон*. 2017. № 5. С. 20-27.

13. Група Світового банку. Інноваційна бюрократія для більш спроможного уряду. Світовий банк, Вашингтон, округ Колумбія. © Світовий банк. 2019. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/31284>

14. Демченко Л. Д. Критика теорії і практики бюрократії. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7. № 5. С. 5-11

15. Децентралізація публічної влади: теорія, практика, зарубіжний досвід : колективна монографія / за ред. О. П. Васильченко. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Гельветика, 2018. С. 175.

16. Забродіна О. В. Концепції бюрократії поствеберівської доби та їхня роль в осмисленні сучасного політичного процесу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. Вип. 3. С. 27-36.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2012_3_7

17. Історія економічних учень: хрестоматія: навч. посіб. / уклад.: В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, А.О. Маслов та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1198 с.

18. Історія економічних вчень : підручник / за ред. В. М. Тарасевича, Ю. Є. Петруні. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 352 с. URL: <http://surl.li/byahg>

19. Історія економічних учень: підручник / ред. В. Д. Базилевич. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Знання, 2004. 1300 с.: іл. - (Серія «Класичний університетський підручник»). - Бібліогр.: в кінці розд. - ISBN 966-8148-14-2.

20. Кабінет Міністрів України. «Аудит економіки України 2030». 2021. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>

21. Карл Маркс. Вибрані твори. Т 1. Київ : Партвидав ЦК КП(б)У, 1936. URL: <https://www.marxists.org/ukrainian/marx-engels/1848/manifesto/index.htm>

22. Листи та спогади Венсана де Гурне французькою мовою.
URL: <http://www.institutcoppet.org/tag/vincent-de-gournay>
23. Мироненко О. Сен-Сімон Клод Анрі де Рувруа / Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво, 2011. 660 с.
24. Мізес Л. Бюрократія : Пер. з англ. Миколи Буника. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2021. 183 с.
25. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. №179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
26. Нисканен В. А. Особая экономика бюрократии. *Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор* : СПб. : Экономическая школа. 2004. С .477-493.
27. Нисканен В.А. Бюрократы и политика. *Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор* : СПб. : Экономическая школа. 2004. С. 494-536. URL: https://web.archive.org/web/20160923074644/http://www.seinstitute.ru/Files/veh4-3-17_Niskanen.pdf
28. Офіційний портал Bureaucrasy Index: URL: <https://bureaucrasyindex.org/2018-results/>
29. Офіційний портал Transparency International: URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2017/index/ukr>
30. Паєнтко Т. В, Федосов В. М. Теорії і концепції розвитку бюрократії: ретроспективний аналіз. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 9-10. С. 17–31.
31. Паєнтко Т. В, Федосов В. М. Бюрократія як суспільний інститут управління державою. *Ринок цінних паперів*. 2016. №7–8. С. 11–22.
32. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів : ПП «Арал». 2018. 540 с.

33. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Дата оновлення 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/157-VIII>.

34. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>

35. Радей А. С. Бюрократична система й особистість : *Вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2013. № 4. С. 25-29.

36. Радей А. С. Бюрократія як управлінський інститут: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2013. 20 с.

37. Слющинський Б. В. Суспільство. Культура. Бюрократія : монографія. Маріуп. держ. гуманіт. ун-т. Маріуполь, 2005. 155 с.

38. Філософський енциклопедичний словник: Сен-Симон, Клод Анрі / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 576.

39. Фінансова децентралізація як засіб сталого розвитку регіонів: монографія / Л. Т. Гораль та ін. ; за заг. ред. Л. Т. Гораль. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2018. 271 с.

40. Хорошенюк О. В. Моделі організації публічної служби: порівняльний аналіз та пропозиції для України. *Державне управління: теорія та практика.* 2014. № 1. С. 140-150.

41. Цапко О. Наукові теорії про місце бюрократії у сучасному суспільстві. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2012. №2. С. 11-24.

42. Цветков В. В. Влада - управління - бюрократія (державно-правовий аспект). *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2004. Вип. 15. С. 128-138.

43. Шляхтун П. П. Політологічний термінологічний словник. Київ. нац. університет ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2015. 543 с.

44. Юридична енциклопедія : Вебер / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. С. 317.

45. Яковенко Г. Державний бюрократизм і шляхи його раціоналізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2010. С.1-4.
46. Brunet P. La notion de service public. URL:http://www.france-jus.ru/upload/fiches_fr/La%20notion%20de%20service%20public.pdf
47. Considine M., Lewis J. Bureaucracy, Network, or Enterprise? Comparing models of governance in Australia, Britain, the Netherlands, and New Zealand. *Public Administration Review*. 2003. Vol.63, No.2. P.63.
48. Considine M., Lewis J. Governance at Ground Level: the Frontline Bureaucrat in the Age of Markets and Networks. *Public administration review*. 1999. Vol. 59. № 6. P. 467-480.
49. Considine Mark and Lewis Jenny M. Governance at Ground Level: The Frontline Bureaucrat in the Age of Markets and Networks. URL: https://www.researchgate.net/publication/250308337_Governance_at_Ground_Level_The_Frontline_Bureaucrat_in_the_Age_of_Markets_and_Networks
50. Commission on the future delivery of public services. *Produced by APS Group Scotland*. 2011. – 90 p. URL: <http://surl.li/byapc>
51. Crozier M. *The Bureaucratic Phenomenon*. Chicago : University of Chicago Press, 1964. 320 p.
52. Denhardt R. B. *The New Public Service. Serving Rather Than Steering*. 2000. P. 10.
53. Dunleavy, P. Bureaucrats, budgets and the growth of the state: reconstructing an instrumental model. *British Journal of Political Science*. 1985. № 15. P. 299-338.
54. Dunleavy P. The architecture of the British state: Part I, Framework for analysis; Part II, Empirical findings, *Public Administration*. 1989. № 67. P. 249-275.
55. Dunleavy P. *Democracy, Bureaucracy and Public Choice: Economic Explanations in Political Science*, Harvester-Wheatsheaf, New York. 1991.
56. Dunleavy P. *The Structure of Federal Agencies in Australia Compared with the USA and the UK: A Bureau-Shaping Analysis* : Mimeo. 1992.

57. Eisenstadt S.N. Bureaucracy, Bureaucratization and Debureaucratization. *Administrative science quarterly*. 1959. Vol. 4. № 3. P. 302-320. URL: <https://www.jstor.org/stable/2390912>

58. Flemming J., Rhodes R.A.W. Bureaucracy, Contracts and Networks: the Unholy Trinity and the Police : Political science association Hill URL: https://www.researchgate.net/publication/239770178_Bureaucracy_Contracts_and_Networks_The_Unholy_Trinity_and_the_Police

59. Formal Models of Bureaucracy. Published online by Cambridge University Press: 27 January 2009. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/formal-models-of-domestic-politics/contents/C4752B1B46B64B30AFC1BCFC7EA38FD1>

60. Fairholm, Matthew R. "Why a Rational Move Toward "Governance" May Destroy the Soul of Public Administration: Or Why Governance Isn't Concerned with Government Anymore." T. Brandsen and M. Holzer. *The Future of Governance. Selected Papers from the Fifth Transatlantic Dialogue on Public Administration*. National Center for Public Performance. 2010. P. 355. URL: <https://bodia.online/1/OXAGow>

61. Gerth H. H. *From Max Weber: Essays in Sociology* : London : Routledge, 1948. 244 p.

62. John D., Kettl D. F., Dyer B., Lovan R.. What Will New Governance Mean for the Federal Government? *Public Administration Review*. 1994. Vol. 54. No. 2. P. 170-175. URL: <https://www.jstor.org/stable/976526?origin=crossref>

63. Jones C., Hesterly W. S. and Borgatti S. P. A general theory of network governance: exchange conditions and Social mechanisms. *Academy of Management Review*. 1994. Vol. 22. № 4. P. 911-945.

64. Kirchheimer D.W. Public Entrepreneurship and Subnational Government. *Polity*. 1997. Vol. 22. №.1. P. 119-142.

65. La Porte T. R. Shifting Vantage and Conceptual Puzzles in Understanding Public Organization Networks. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 1996. Vol. 6. No. 1. P. 49-74.

66. McKay Amy Melissa The decision to lobby bureaucrats. *Public Choice*. 2011. Vol. 147. No. 1/2. P. 123-138. URL: <https://www.jstor.org/stable/41483649>
67. Meier K. J. Bureaucracy and Democracy: The Case for More Bureaucracy and Less Democracy. *Public Administration Review*. 2003. Vol. 57. No3. P. 193-199. URL: <https://www.jstor.org/stable/976648?origin=crossref>
68. Meier K. J., O'Toole L. J. Jr. Public Management and Educational Performance: the Impact of Managerial Networking. *Public Administration review* 2003. Vol.63. №6. P. 689-699.
69. Merton, R. K. Bureaucratic Structure and Personality. In N. J. Smelser & W. T. Smelser (Eds.), *Personality and social systems*. John Wiley & Sons. 1963. P. 255–264. URL: <https://doi.org/10.1037/11302-024>
70. Miller H. T., Provan K. G. Post-Progressive Public Administration: Lessons from Policy Networks. *Public Administration Review*. 1998. Vol. 54. No. 4. P. 378-386.
71. Milward H. Brinton, Provan Keith G. Principles for Controlling Agents: The Political Economy of Network Structure. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 1998. Vol. 8. No. 2. P. 203-221. URL: <https://academic.oup.com/jpart/article/8/2/203/965770?login=false>
72. Naseer, Shaheen; Heine, Klaus : Bureaucratic Identity and the Shape of Public Policy: A Game Theoretic Analysis, Beiträge zur Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik: Alternative Geld- und Finanzarchitekturen - Session: Lobbying and Interest Groups, No. D20-V2, ZBW - Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften, LeibnizInformationszentrum Wirtschaft, Kiel, Hamburg. 2017. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/168144/1/VfS-2017-pid-2715.pdf>
73. O'Toole L. J. Jr. Treating Networks Seriously: Practical and Research-Based Agendas in Public Administration. *Public Administration Review*. 1997. Vol. 57. No. 1. P. 45-52.

74. O'Toole L. J. Jr., Meier K. J. Modeling the Impact of Public Management: Implications of Structural Context. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 1999. Vol. 9. No. 4. P. 505-526.
75. Osborne D., Gaebler T., Reinventing Government. *Univ. of California press*. 1992. P. 71-74.
76. Peters B. G., Pierre J. Governance without Government? Rethinking Public Administration. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 1998. Vol. 8. №2. P. 223-243. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.631.933&rep=rep1&type=pdf>
77. Peters B. G. The problem of bureaucratic government. *The journal of politics*. 1981. Vol. 43. №1. P. 56-82.
78. Rhodes R., Bevir M., Decentring British Governance: From Bureaucracy Networks : Revised version of a paper presented to a colloquium at the Institute of Governmental Studies : University of California, Berkeley. 2001. P. 32. URL: <https://escholarship.org/content/qt8tr5n6g4/qt8tr5n6g4.pdf>
79. Rhodes R. The New Governance: Governing Without Government. *Political studies*. 1996. XLIV. P. 652-667.
80. Tullock G. The Politics of Bureaucracy : Washington: Public Affairs Press., 1965. 228 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/2391168?seq=1>
81. Tummers Lars. Behavioral Public Administration. Published online: 30 June 2020. URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1443>
82. West W. F. Searching for a theory of bureaucratic structure. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 1997. Vol. 7. №4. P. 591-614. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a024367>
83. Williams D. W. Reinventing the Proverbs of Government. *Public Administration Review*. 2000. Vol. 60. No. 6. P. 522-534.
84. Wriston M. J. In Defense of Bureaucracy. *Public Administration Review*. 1980. Vol. 40. No. 2. P. 179-183.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Економічний факультет

Шевченківська весна 2021. Економіка. На шляху до сталого розвитку

Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної
конференції студентів, аспірантів та молодих вчених

Київ 2021

<u>РОМАНЮК А.М.</u>	ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПРАВИЛА	123
<u>РУБАНОВ Л.П.</u>	ВИЗНАННЯ ТА ОЦІНКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В БУХГАЛТЕРЬСЬКОМУ ОБЛІКУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	125
<u>РУБАХА Т.М.</u>	СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	126
<u>САВЧЕНКО П.О.</u>	ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ДОДАТКОВИХ СТАВОК ЄСВ В УКРАЇНІ	127
<u>ТАРАСЮК М.М.</u>	КЛАСИФІКАЦІЯ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	128
<u>ФІЛОМЕНКО Н.М.</u>	ПІДВИЩЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ ВПЛИВУ НА ПРАЦІВНИКІВ, РОБОТОДАВЦІВ І ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ	129
<u>ЦІЛЮРИК М.Е.</u>	ТЕОРЕТИЧНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	130
<u>ЧОРНОБИЛЬ А.П.</u>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В РОЗРІЗІ ПЕРЕХОДУ НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ	131
<u>ЧУБУК Д.О.</u>	ПЕРСПЕКТИВИ ТА СКЛАДНОЩІ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ	133
<u>ШКІПНА В.О.</u>	ВПРОВАДЖЕННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	134
<u>ШМАЛЬ С.В.</u>	КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ	135
<u>ЯНДУЛЬСЬКА Ю.С.</u>	ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКУ НА ДОДАТУ ВАРТІСТЬ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА	136
<u>ЯЦЕНЮК П.І.</u>	ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В РОЗРІЗІ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТЕЙ	138
СЕКЦІЯ 6. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ		
<u>БАВРИС Г.</u>	СЕРЕДНІЙ КЛАС ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН	140
<u>БОНДАРЕНКО Л.В.</u>	«АГРО 4.0» ЯК АНТИКРИЗОВИЙ ПРОВАЙДЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	141
<u>БУЛВИНСЬКИЙ О. І.</u>	ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ МОДЕЛЕЙ БЮРОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ	142
<u>ГАЙСІНСЬКА А.В.</u>	ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	143
<u>ГЛЕВАЦЬКА Н.В.</u>	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	145
<u>ДЕРЕВ'ЯНЧУК В.Е.</u>	ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ КРИЗИ, СПІРИЧИВНОЇ ПАНДЕМІЄЮ COVID-19	146
<u>ЗАБОЛОТНЯ М.О.</u>	ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	147
<u>ЗАВАЖЕНКО А.О.</u>	ПАНДЕМІЯ COVID-19: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	148
<u>ЗІМНА В.С.</u>	ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ	149
<u>ІВАСИК А.В.</u>	АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	150
<u>КІР'СВ І.С.</u>	СУТНІСТЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО РОЛЬ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	151
<u>КОРОЛЬОВА Л. С.</u>	ВІПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	152
<u>КОСТЕЦЬКА А.І.</u>	ДАШБОРД ЯК ІНСТРУМЕНТ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІВСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ РОЗВИТКУ НОВОУТВОРЕНИХ ГРОМАД	154
<u>КОЦУПАЛ О. В.</u>	ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	155
<u>КРИХІВСЬКА Л. В.</u>	ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	156
<u>КУЛІШ В.</u>	ІНОЗЕМНЕ ІНВЕСТУВАННЯ РЕНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	157
<u>ЛАВРОВ Н. В.</u>	СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ КРАЇН АЗІЇ	158
<u>ЛУКАШОВА О. П.</u>	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ	159
<u>ЛУПЕХА В.М.</u>	ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ЯК ВАЖЕЛЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	160

ПРИОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ МОДЕЛЕЙ БЮРОКРАТИЧНОГО УСТРОЮ

Будійський О.І.
студент І курсу магістратури освітньої програми
«Економіка та економічна політика»
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка
Науковий керівник: д.е.н. професор Гражевська Н.І.

Priority directions of debureaucratization of economy in the context of the comparative analysis of models of the bureaucratic system

This article discusses the basic models of bureaucracy in the economic theory of bureaucracy, considers the main aspects of each model and makes comparisons to identify the pros and cons of each, to solve the problem of debureaucratization of the economy. Debureaucratization of the economy is a process that organically follows from the development of socio-economic relations and public administration, and inevitably needs to be implemented for a harmonious combination of public policy and modern economic relations.

Гармонізація установчо-виконавчих рішень держави із сучасним розвитком економічних відносин привертає увагу дослідників до проблем дебіюрократизації економічних відносин та вироблення оптимальних моделей бюрократичного устрою. Важливі кроки в цьому напрямі зроблені представниками сучасної економічної теорії бюрократії – складової теорії суспільного вибору, що досліджує специфічні структури виконавчої влади, які не виробляють економічні блага, що мають ціннісну оцінку, і здобувають частину своїх доходів із джерел, що не пов'язані з продажем результатів їхньої діяльності.

Важомий внесок в розвиток економічної теорії бюрократії внесли Г. Таллок та В. Нiskanen, які взяли до уваги проблему «особистої вигоди бюрократів» [5, с.26], та проаналізували поведінку бюро «як організації, що максимізує бюджет та постає своєрідним монополістом в сфері надання державних послуг громадянам» [3, с.496].

У контексті вирішення проблеми ефективності діяльності бюрократії як основи виконавчої гілки влади в державі заслуговують на увагу три основні моделі бюрократії, що аналізуються в сучасній науковій літературі, а саме: «ієрархічна, ринкова та мережева» [1, с.18]. Порівняльний аналіз цих моделей наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ієрархічної, ринкової та мережевої моделей бюрократії

Критерій порівняння	Ієрархічна модель	Ринкова модель	Мережева модель
Система відносин	вертикальна	горизонтальна	самоорганізаційна
Джерело прийняття рішень	вища ланка ієрархічної системи управління.	компроміс керівниками, котрі дотичні до виконання рішення.	Управлінське ядро – центр мережі
Механізм реалізації рішень	Директивні розпорядження та сегментація завдань між різними ланками ієрархічної системи.	Розподіл завдань з використанням елементів стимулювання, запобіжних із менеджменту приватного сектору.	Множина мережних систем; змагальність та партнерство між приватними та державними установами
Наявність конкуренції	Відсутність конкуренції, монополія держави на надання ти виробництво суспільних благ для споживачів-громадян	Конкуренція всередині структури бюро; укладання контрактних та аутосорсингових договорів із приватним сектором.	Більшість послуг надається приватними підприємствами, котрі конкурують між собою та з державними органами.
Асиметричність інформації	Споживачі володіють лише тим масивом даних, які публічно висвітлює держава або надає за індивідуальним зверненням громадянина.	Споживач має відкритий доступ до результатів роботи бюро, функцій та обов'язків чиновника, однак сам процес роботи та постановки цілей бюро залишається закритим.	Передача повноважень, обговорення цілей та завдань щодо майбутніх послуг, діяльність підрадників щодо реалізації державних функцій є публічною.
Обмеження моделі	Слабка інноваційність управлінського процесу, нерозвинена методика постановки цілей, висока ймовірність конфлікту інтересів та появи корупційної складової в діях чиновників.	Загроза корупційної діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної влади на місцях, як агентів, лобістів приватної фірми.	Проблеми прямого механізму контролю та постійної координації всіх учасників, інтеграції нових елементів в мережу.

Джерело: розроблено автором на основі [1, с.30; 2, с.143]

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ієрархічної, ринкової та мережевої моделей бюрократії

Критерій порівняння	Ієрархічна модель	Ринкова модель	Мережева модель
Система відносин	вертикальна	горизонтальна	самоорганізаційна
Джерело прийняття рішень	вища ланка ієрархічної системи управління.	компроміс керівниками, котрі дотичні до виконання рішення.	Управлінське ядро – центр мережі
Механізм реалізації рішень	Директивні розпорядження та сегментація завдань між різними ланками ієрархічної системи.	Розподіл завдань з використанням елементів стимулювання, запобіжних із менеджменту приватного сектору.	Множина мережних систем; змагальність та партнерство між приватними та державними установами
Наявність конкуренції	Відсутність конкуренції, монополія держави на надання ти виробництво суспільних благ для споживачів-громадян	Конкуренція всередині структури бюро; укладання контрактних та аутосорсингових договорів із приватним сектором.	Більшість послуг надається приватними підприємствами, котрі конкурують між собою та з державними органами.
Асиметричність інформації	Споживачі володіють лише тим масивом даних, які публічно висвітлює держава або надає за індивідуальним зверненням громадянина.	Споживач має відкритий доступ до результатів роботи бюро, функцій та обов'язків чиновника, однак сам процес роботи та постановки цілей бюро залишається закритим.	Передача повноважень, обговорення цілей та завдань щодо майбутніх послуг, діяльність підрадників щодо реалізації державних функцій є публічною.
Обмеження моделі	Слабка інноваційність управлінського процесу, нерозвинена методика постановки цілей, висока ймовірність конфлікту інтересів та появи корупційної складової в діях чиновників.	Загроза корупційної діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної влади на місцях, як агентів, лобістів приватної фірми.	Проблеми прямого механізму контролю та постійної координації всіх учасників, інтеграції нових елементів в мережу.

Джерело: розроблено автором на основі [1, с.30; 2, с.143]

Отже, виходячи із аналізу переваг та обмежень ієрархічної, ринкової та мережевої моделей бюрократії, пріоритетними напрямками дебіюрократизації економіки є цілепокладача та координаційна функція керівного центру у поєднанні із ринковим стимулюванням діяльності чиновників. Важливі є також забезпечення сегментування завдань, у формі директивних розпоряджень із координаційними діями в межах мережі виконавців. Вирішення згаданої проблеми, потребує також автоматизації інформації, електронного документообігу та контролю, які стануть все більш доступними із розвитком цифрових технологій та їх залученням до процесу управління.

1. Сравнительный анализ моделей бюрократического устройства: обзор литературы. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.hse.ru/data/237/313/1234/review.pdf>
2. Моделі організації публічної служби: порівняльний аналіз та пропозиції для України / О. В. Хорошенко // *Державне управління: теорія та практика*. - 2014. - № 1. - С. 140-150. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/URN:DU:dp.2014.1.18>
3. Нiskanen В.А. Бюрократы и политика/Вехи экономической мысли. Экономика благосостояния и общественный выбор. Т.4. — СПб.: Экономическая школа, 2004. — с.494-536 — 568с. — ISBN 5-902402-07-7 (англ. Bureaucrats and Politicians, 1975). https://web.archive.org/web/20160923074644/http://www.semsi.nyu.edu/Files/ehd4-3-17_Niskanen.pdf
4. Naseer, Shabeen; Hense, Klaus (2017). Bureaucratic Identity and the Shape of Public Policy: A Game Theoretic Analysis, Beiträge zur Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik 2017: Alternative Geld- und Finanzarchitekturen - Session: Lobbying and Interest Groups, No. D20-V2, ZBW - Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften, LeibnizInformationszentrum Wirtschaft, Kiel, Hamburg. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/168144/1/VS-2017-pd-2715.pdf>
5. Tullock G. The Politics of Bureaucracy —
6. Washington: Public Affairs Press, 1965. 228 p. <https://www.istor.org/stable/2391168?seq=1>

ДОДАТОК Б

Таблиця Б1

Історичні етапи становлення бюрократії

<i>№</i>	<i>Назва; хронологічні межі</i>	<i>Характеристика</i>
1	Деспотичний (до IV до н.е.)	Бюрократія є частинної неподільної та необмеженої влади, елементом контролю та насилля.
2	Античний (IV до н. е. – VIII ст. н. е.)	Реалізація ідей щодо управління суспільством та реалізації державної влади, обґрунтованих в працях відомих давньогрецьких філософів: Платона, Аристотеля, Епікура та ін., зокрема тези про те, що з природних об'єктивних причин здійснювати управлінські функції здатні лише обмежені верстви суспільства.
3	Монархічний (IX ст. – до XIX ст.)	Переосмислення ідей античності та присвоєння бюрократії функції реалізації суспільного інтересу, що знайшло обґрунтування в працях. Н. Макіавеллі, Т. Гобса, А. де Токвіля, В. де Гурне та ін.
4	Науково-класичний (XIX ст. – I пол. XX ст.)	Бюрократія постає самостійним суб'єктом суспільних та економічних відносин, об'єктом наукових досліджень, що зумовили появу класичних концепцій бюрократії М. Вебера, В. Вільсона та ін. Загострення проблем бюрократичного управління та започаткування критичних концепцій бюрократії К. Марксом, Л. Мізесом та ін.
5	Сучасний (від 60-70 рр. XX ст.)	Розвиток бюрократичного устрою, формування національних моделей його реалізації. Започаткування міждисциплінарного інституційного підходу до вивчення бюрократії, становлення економічної теорії бюрократії в працях Г. Таллока, Дж. Бюкенена, В. Нісканена та ін. Порівняльний аналіз концепцій та моделей бюрократії (класичної, ринкової, мережевої та ін.)

Джерело: розроблено автором на основі: [30, 31, 41].

ДОДАТОК В

Таблиця В1

Визначення бюрократії в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників

№	Автор, джерело	Визначення бюрократії
1	В. де Гурне «Мемуари про поділ усього людського суспільства на два класи, а саме на продуктивний і непродуктивний» (1753)	Бюрократія – це раціонально працююча система державних організацій, робота яких є максимально ефективною.
2	К. А. де Сен-Сімон «Про теорії суспільної організації» (1819)	Бюрократія – це організована влада, яка служить суспільству.
3.	М. Вебер «Господарство і суспільство» (1921)	Бюрократія – це ефективна діяльність державного управлінського апарату та необхідна умова раціональної організації суспільної та економічної дійсності взагалі
4	К. Маркс «До критики гегелівської філософії права» (1844)	Бюрократія є державним формалізмом, уявною державою в реальній державі, яка захищає уявну загальність особливого інтересу.
5	Л. Мізес «Бюрократія» (1944)	Бюрократичне управління – це управління, що має здійснюватися згідно з детально розробленими правилами і розпорядженнями, встановленими владою вищих органів. Бюрократія є необхідним явищем взаємодії держави та суспільства.
6	Р. Мертон «Бюрократична структура та особистість» (1963)	Бюрократична організація – це організація, представники якої переносять наголос з її цілей на її засоби, унаслідок чого засоби (наприклад,

		ієрархізація влади, сувора дисципліна, неухильне слідування правилам, інструкціям тощо) перетворюються на самоціль.
7	Шляхтун П.П «Політологічний термінологічний словник» (2015)	Як соціальна верства бюрократія є групою осіб, фахівців у сучасному розумінні, які професійно виконують покладені на них адміністративні функції в межах політичних структур та організацій. Під бюрократією слід також розуміти систему управління, що реалізується за допомогою апарату влади, відокремленого від суспільства та наділеного специфічними функціями і привілеями.
8	В. С. Бліхар. «Політологія: навчально-методичний посібник» (2018)	Бюрократія є вищим привілейованим прошарком державних чиновників-адміністраторів, ієрархічно організованою системою управління державою (суспільством), що здійснюється за допомогою особливого апарату, наділеного специфічними функціями та привілеями.
9	О.В. Батрименко «Тенденції розвитку бюрократії в умовах сучасного спільно-політичного життя» (2013)	Бюрократія - це раціональна система управління, автономна як від держави, так і від влади.
10	О.В. Забродіна «Концепції бюрократії поствеберівської доби та їхня роль в осмисленні сучасного політичного процесу» (2012)	Термін «бюрократія» (від франц. «канцелярія» та грец. «влада») – це одна з форм здійснення владних повноважень в суспільстві, важливий елемент механізму та соціального регулювання.

Джерело: розроблено автором на основі: [22, 38, 5, 21, 24, 69, 43, 32, 2, 16].

ДОДАТОК Г

Таблиця Г1

Міждисциплінарний зріз визначення поняття бюрократії

№	Наукові дисципліни	Розуміння бюрократії
1	Соціологія	Бюрократія як певна соціальна група та соціальна взаємодія людей
2	Політологія	Бюрократія через призму легальності та легітимності
3	Юриспруденція	Бюрократія як організація державної влади із визначеними правомочностями та предметами відання
4	Економіка	Бюрократія як взаємодія людей та чиновників через обмін податків на послуги.

Джерело: розроблено автором на основі [42, 37, 4, 36]

ДОДАТОК Д

Зміст праці М. Вебера «Соціологія. Загальноісторичний аналіз» (1922)

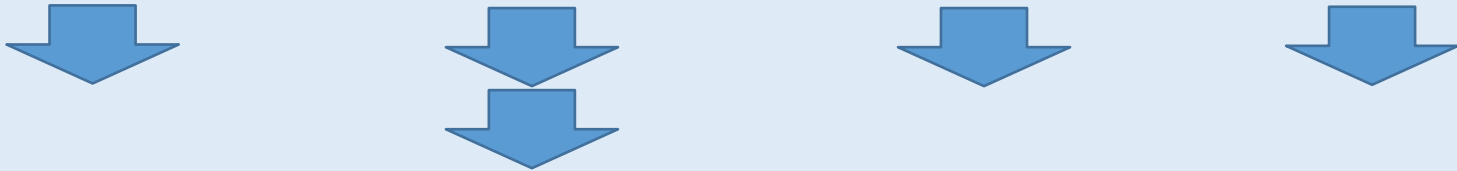
Соціальні причини занепаду античної культури.....	7
Господарство і суспільство у Римі періоду імперії	33
Господарство і суспільство як загальні поняття	67
Свобода і примус у правових спільнотах.....	83
Політичні спільноти і господарство	87
Про деякі категорії соціології розуміння.....	104
Три чисті типи легітимного панування	157
Покликання до політики	173
«Об'єктивність» соціально-наукового пізнання	192
Сенс «свободи від оцінок» у соціальних науках.....	264
Про внутрішнє покликання до науки	310
Попередні зауваження до «Зібрання праць із соціології релігії».....	338
Аскетичний протестантизм і капіталістичний дух	355
«Церкви» і «секти» у Північній Америці.....	381
Господарська етика світових релігій. Вступ.....	397
Напрями і шаблі релігійного заперечення світу.....	437

Джерело: [8]

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.1

Опис моделі бюрократичного устрою В. Нісканена

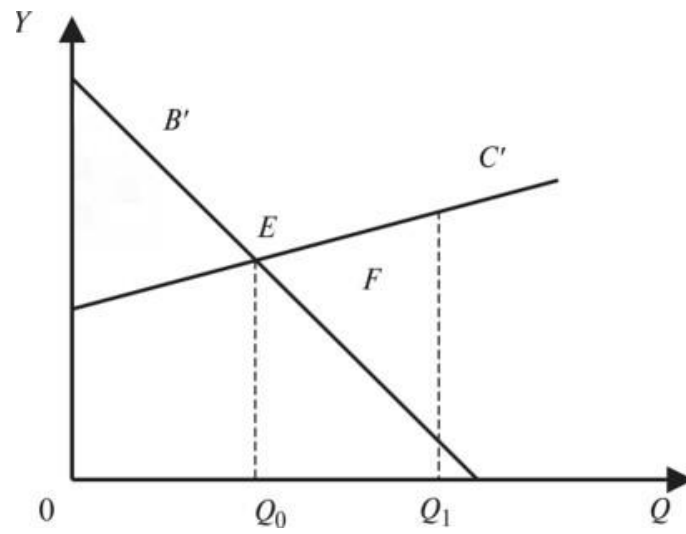
Модель бюрократичного устрою В. Нісканена				
				
Опис моделі	Припущення моделі	Сутність моделі	Висновки	Критика

<p>Модель ілюструє, що бюро може функціонувати не на кривих виробничих можливостей, а всередині, поза ними, оскільки частина бюджетних витрат може спрямовуватись на утримання надлишкового персоналу, фізичних активів, мати низьку продуктивність тощо. За цих умов виникає X-неефективність,</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бюрократи – чиновники діють як економічні суб'єкти, що прагнуть задовольнити свої особисті потреби. 2. Покупцем послуг бюро є монополіст, а саме: політики, що пояснюється природою суспільних благ. 3. Бюро, навіть за наявності альтернативних послуг, є монополістичним постачальником таких послуг. 4. Бюро обмінює свою продукцію на бюджет. 5. Існує рівномірний розподіл впливу у взаємозв'язках між політиками і бюро. 	<p>Бюрократи максимізують загальний бюджет бюро протягом свого терміну повноважень, навіть якщо бюджет урівноважує або перевищує мінімальні загальні витрати, щоб гарантувати результати, очікувані політиками (спонсорами) бюро. Бюро виробляє суспільні блага, збільшуючи фінансування до тих</p>	<p>Модель В. Нісканена пояснює збільшення державних витрат в різних сферах суспільної життєдіяльності, в т.ч. без збільшення чисельності отримувачів відповідних послуг внаслідок підвищення ролі державних службовців по мірі розвитку та ускладнення суспільних відносин, зростання впливу статусу на зміни бюрократичного устрою</p>	<p>Модель Нісканена є спрощеною, оскільки бюро насправді не має монополії на всю інформацію, пов'язану з формуванням витрат, тому інформаційна асиметрія менш серйозна. Те ж саме стосується зосередженості на аналізі</p>
---	---	---	---	--

<p>особливо за умов нечітко специфікованих контрактів або технічних труднощів.</p>	<p>6. Політики (спонсори) не мають достатніх стимулів контролювати бюро, оскільки вони беруть участь лише в частці вигод, отримуваних від бюро.</p> <p>7. Ефективність нагляду є суспільним благом для законодавців і виборців. Таким чином політики мають можливість використати свою владу, щоб захопити надлишок у бюро.</p> <p>8. Політики та бюрократи не захоплюють будь-який надлишок, створений бюро, а витрачають його таким чином, що опосередковано служить інтересам політиків та бюро, хоча вони не сприймають це як пряму компенсацію.</p>	<p>пiр, поки не поглине весь споживчий надлишок.</p> <p>Коли гранична вигода від виробництва суспільних благ зменшується до нуля (споживчий надлишок повністю виснажується), бюро здійснює експансію до відповідної сфери, щоб збільшити масштаби своєї діяльності.</p>	<p>від призначення до контролю; загострення боротьби за бюрократичну ренту через збільшення «рентного пирога»; послаблення бюджетних обмежень для регіональних органів влади тощо.</p>	<p>індивідуально поведінки чиновників та недостатньому аналізі колективного характеру бюро..</p>
--	--	---	--	--

Джерело: розроблено автором на основі: [27, 53].

ДОДАТОК К

**Рисунок К.1. Графічна ілюстрація поведінкової моделі
бюрократії В. Нiskanена**

Джерело: розроблено автором на основі: [17, 27].

ДОДАТОК Л

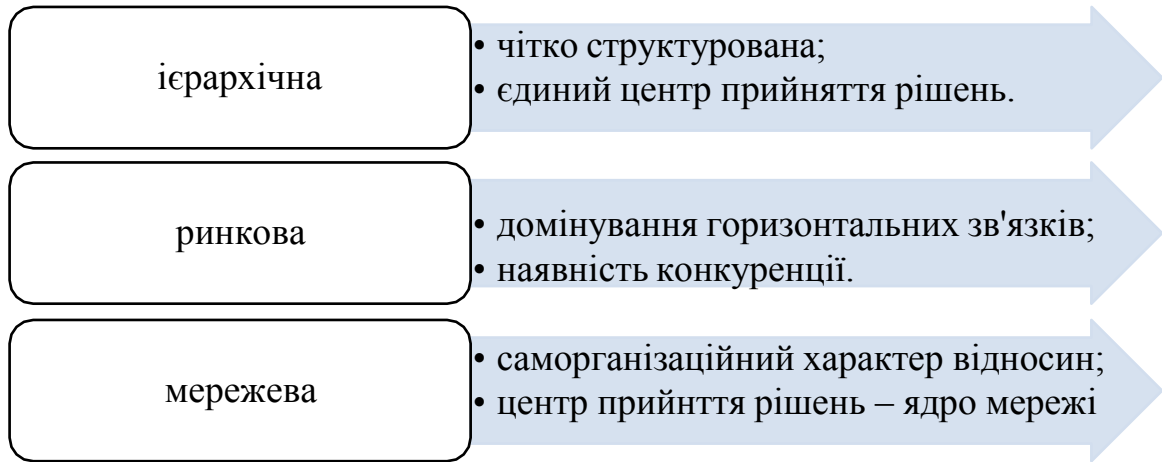

Рисунок Л.1. Основні моделі бюрократичного устрою

Джерело: розроблено автором на основі: [30].

ДОДАТОК М

Таблиця М.1

Компаративний аналіз моделей бюрократичного устрою

Критерій порівняння	Ієрархічна модель	Ринкова модель	Мережева модель
Система відносин	вертикальна	горизонтальна	самоорганізаційна
Джерело прийняття рішень	вища ланка ієрархічної системи управління.	компроміс керівниками котрі дотичні до виконання рішення.	Управлінське ядро – центр мережі
Механізм реалізації рішень	Директивні розпорядження та сегментація завдань між різними ланками ієрархічної системи.	Розподіл завдань з використанням елементів стимулювання, запозичених із менеджменту приватного сектору.	Множина мережевих систем; змагальність та партнерство між приватними та державними установами
Наявність конкуренції	Відсутність конкуренції, монополія держави на надання ти виробництво суспільних благ для споживачів-громадян	Конкуренція всередині структури бюро; укладання контрактних та аутсорсингових догорів із приватним сектором.	Більшість послуг надається приватними підприємствами, котрі конкурують між собою та з державними органами.
Асиметричність інформації	Споживачі володіють лише тим масивом даних, які публічно висвітила держава або надала за індивідуальним зверненням громадянина.	Споживач має відкритий доступ до результатів роботи бюро, функцій та обов'язків чиновника, однак сам процес роботи та постановки цілей бюро залишається закритим.	Передача повноважень, обговорення цілей та завдань щодо майбутніх послуг, діяльність підрядників щодо реалізації державних функцій є публічною.
Обмеження моделі	Слабка інноваційність управлінського процесу, нерозвинена	Загроза корупційної діяльності органів місцевого самоврядування та органів державної	Проблеми прямого контролю та постійної координації всіх

	<p>методика постановки цілей, висока ймовірність конфлікту інтересів та появи корупційної складової в діях чиновників.</p>	<p>влади на місцях, як агентів, лобістів приватної фірми.</p>	<p>учасників, інтеграції нових елементів в мережу.</p>
--	--	---	--

Джерело: розроблено автором на основі: [30, 59, 71, 82, 83].

ДОДАТОК Н

Таблиця Н.1

Компаративний аналіз моделей державного управління

Складові-параметри	Назва моделі та період, в який вона почала формуватися				
	Меритократична модель, V ст. до н.е.	Модель класичної бюрократії, початок XX ст.	Модель нової публічної служби, 80-ті рр. XX ст.	Постмодерністська модель, 90-ті рр. XX ст.	Партнерська модель, 2000 рр.
Ключова ідея	На вищих службових щаблях повинні перебувати найрозумніші та ділові люди – еліта, відібрана з урахуванням їх здібностей щодо управління, професійних навичок, кваліфікації, духовного розвитку та попередніх досягнень	На всіх рівнях публічної служби мають перебувати компетентні й неупереджені службовці, які повинні вирішувати всі справи в повній відповідності із законодавством та визначеними процедурами, не залежати від суб'єктивного впливу осіб, які приймають	Система публічної служби, чисельність службовців та їхні функції визначаються згідно з потребами розвитку суспільства, для задоволення яких запозичуються методи з приватного сектору. Відповідно, виникають контрактні відносини з службовцями, розвивається міжсекторна співпраця	Кожен публічний службовець є передусім людиною, продуктивність якої залежить від мотивів поведінки та всього комплексу емоцій і почуттів, які впливають на відносини в публічній організації та зрештою забезпечують якість публічних послуг і суспільні	Особливе значення мають комунікаційні компетенції службовців. Публічні та сервісні організації повинні розвивати зв'язки між собою та з населенням щодо проектування та надання послуг, поліпшення їх якості та зниження вартості
Основні цілі запровадження	Забезпечити розумне управління публічними справами, що забезпечує бажані результати; збільшити рівень конкуренції в	Інституціоналізувати владні відносини; сформувати сильний апарат влади, здатний своєчасно і якісно реалізувати державні функції	Підвищити результативність, ефективність та якість обслуговування суспільства; створити гнучку і відкриту систему	Поліпшити діалог між усіма суб'єктами, які причетні до виконання завдань публічної служби; підвищити якість трудового життя службовців; стимулювати появу	Зменшити транзакційні витрати на надання публічних послуг; сформувати відповідальність усіх інституцій та громадян за стан

			публічної служби, здатну адекватно реагувати на потреби суспільства	інновацій у публічному управлінні	суспільних справ; збільшити координаційну роль влади
Тип моделі	Технократичний (елітний)	Адміністративно-вертикальний	Ринковий	Гуманістичний	Мережевий
Форма моделі	Матрично-синархічна, відкрита	Жорстко-ієрархічна, закрита	Динаміко-ієрархічна, відкрита	Мережева, відкрита	Мережева, відкрита
Основні принципи функціонування моделі	Централізація; результативність; компетенційне лідерство; взаємодоповнюваність	Раціональність; знеособленість; типовість; субординація	Ефективність; новаторство; конкуренція і партнерство; прозорість	Людиномірність; гуманізм; інтегративність; результативність	Субсидіарність; діалог і співпраця; взаємовигода; рівність
Тип управління	Ціннісний	Владний	Реактивний	Рефлексивний	Соціальний
Роль людини	Людина-підопічний, виробник інших послуг	Людина-прохач, порушник закону	Людина-клієнт, контролер, партнер	Людина-цінність, особистість, яка самоактуалізується	Людина-партнер і замовник послуг
Ключові умови діяльності службовців	Високий ступінь свободи прийняття рішень на вищому рівні; оплата праці залежить від рангу посади і досягнень	Усі дії чітко визначені правилами і документами; фіксована оплата праці; індивідуальна робота	Децентралізація повноважень; гнучка система оплати праці; командна робота	Децентралізація повноважень; корпоративна культура; гнучка система оплати праці; колективна робота	Децентралізація повноважень; гнучка система оплати праці; колективна робота
Імовірні ризики при запровадженні	Плинність кадрів за рахунок конкуренції; збільшення нерівності в системі публічної служби; психологічне напруження; непередбачуване збільшення витрат	Низький рівень реагування на швидкі зовнішні зміни; збільшення внутрішньої орієнтованості; зростання рівня незадоволення громадян	Втрата інституційної пам'яті за рахунок кадрової динаміки; високі трансакційні витрати; орієнтація на короткострокові результати; втрати ресурсів через невдалі публічні проекти	Зниження темпів діяльності через суттєву увагу до людей; високі трансакційні витрати; зловживання на основі індивідуальних цінностей; зменшення рівня дисципліни	Висока залежність від тактичних цілей; постійне ускладнення процедур; зниження відповідальності за результати; втрати ресурсів через невдалі публічні проекти

Джерел: розроблено автором на основі: [40, 52, 84].

Додаток П

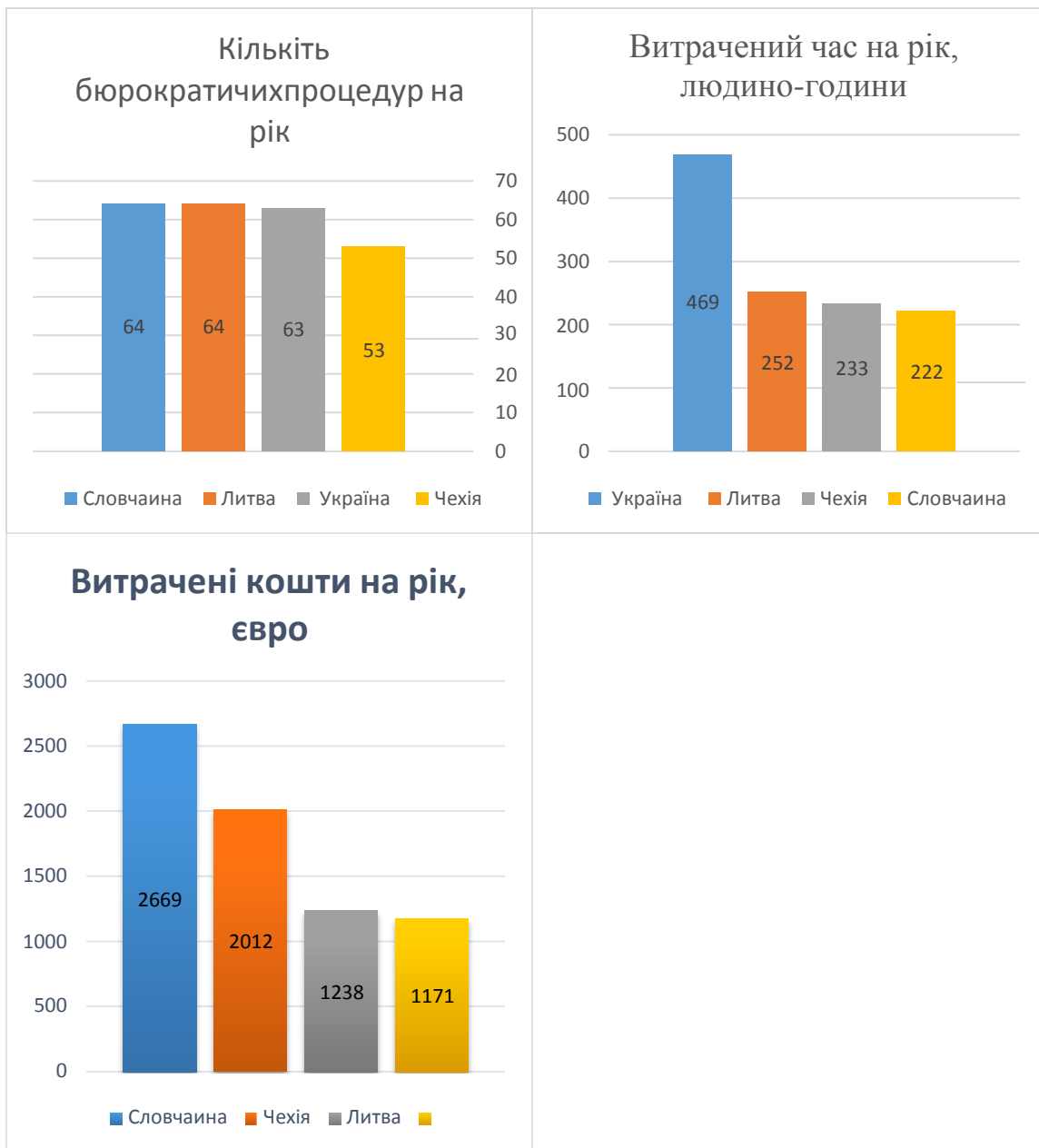

Рисунок П1. Надлишкові бюрократичні процедури в деяких постсоціалістичних країнах, 2018 р.

Джерело: розроблено автором на основі : [28].

Додаток Р

Таблиця Р.1

Рейтинг України та деяких інших країн світу за Індексом сприйняття корупції, 2017р.

Оцінка	Країна	Місце
88	Данія	1
88	Фінляндія	1
88	Нова Зеландія	1
85	Норвегія	4
85	Сінгапур	4
85	Швеція 4	4
84	Швейцарія	7
82	Нідерланди	8
81	Люксембург	9
80	Німеччина	10
78	Сполучене Королівство	11
76	Гонконг	12
34	Сьєрра-Леоне	115
34	Сальвадор	115
33	Алжир	117
33	Єгипет	117
33	Непал	117
33	Філіппіни	117
33	Замбія	117
32	Есватіні	122
32	Україна	122
31	Габон	124

Джерело: розроблено автором на основі: [29].